

Проф. др Адам Нинковић
Проф. др Гордана Будимир-Нинковић

UDK: 371.95

ISBN 978-86-7372-131-6, 16 (2011), p.515-522

Стручни рад

ДАРОВИТИ У ПРОЦЕСИМА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ - Филозофско-педагошки аспекти -

---

Резиме: Глобализација је савремени светски процес повезивања и удру-живања (много)бројних народа и држава. Као целовит процес, испољава се кроз значајне промене у свим битним областима живота (економској, политичкој, културној, васпитно-образовној...) Свака од тих области има и своје специфичне процесе. Посебно место, улогу и значај у свему томе имају савремене друштвене елите (економске, политичке, научне, културне...) и даровити као њихови чланови. Однос даровитости и глобализације се у овом раду сагледава највише са два аспекта: филозофског и педагошког. При том се истичу антрополошко-хуманистички, аксиолошко-етички, васпитно-образовни, мултикултурални и сродни проблеми, па и назначавају нека њихова могућа решења.

Кључне речи: даровитост, глобализација, људска стварност, вредности, морал, васпитање, образовање, култура, мултикултурализам.

Увод

У разматрању теме *Даровити у процесима глобализације* полазимо од сазнања да даровити људи имају велике потенцијале за живот, рад и развој. Ти потенцијали су урођени, а у зависности од живота и рада се и стичу и увећавају, те тако од **могућности** постају **стварност**. Остваривање даровитости постиже се нај-више радом чији је резултат **креативност**, стварање нових (оригиналних) дела. Креативност је способност човека да ствара дела значајна за себе и људски род, човечанство. У испољавању креативности човек користи више способности (инте-лектуалних, радних, физичких, моторичких...) Од интелектуалних способности, најшира и најзначајнија је интелигенција, а њу следе: разум (способност логичког мишљења), интуиција, стваралачка машта и др. Остале способности се користе, испољавају, увећавају путем рада.

У раду уопште, а поготово у стваралачком раду, уз способности учествују и остале значајне особине личности (темперамент, карактер...). Темперамент се испољава,

углавном, кроз пријатна осећања према некој врсти рада и деловања у целини, а карактер кроз моралан однос према свему битном у животу и раду: према другом човеку, према раду и према самој себи, према вредностима у смислу људске egzистенције.

Рад и укупно деловање даровитих има веома наглашену **индивидуалност** таквих личности; али и све оно што се обухвата појмовима: **друштвеност**, **хуманост**, **вредност**... Друштвеност се испољава кроз деловање друштвених услова живота и рада (од породичних преко ширих: васпитно-образовних, економских, културних, политичких, техничких...). Путем друштвености се испољавају хуманост као најшира и најдубља људска особеност и вредност, те и остале вредности.

Друштвени живот даровитих одвија се у бројним и разноврсним групама, делатностима, организацијама, заједницама и њиховим органима. Већ и самим тим што су способнији од већине осталих људи, даровити су елитни (најбољи) – те је и њихово место, улога и значај најпродуктивније у најјачим друштвеним групама – **елитама**.

Даровити људи и друштвене елите су повезани на више начина у зависности од битних (и осталих) услова живота, рада, деловања – укупног понашања. Ти услови се обично називају **трендови**. Они су, такође, бројни и разноврсни. Сматра се да је најзначајнији савремени, светски значајан тренд – **глобализација**.

Имајући све то у виду, настојаћемо да укажемо на (бар нека) значајна питања и проблеме даровитих у процесима глобализације. Указивање ће бити, углавном, са два аспекта: **филозофског** и **педагошког**, са настојањем да се ти аспекти повезују; како међусобно, тако и са осталим аспектима: социолошким, технолошким и др.

Због ширине теме и великог броја питања, проблема, односа и др. разматрање свега ће бити више у назначавању садржаја него у давању решења за проблеме. У суштини, ово је прегледни рад.

Филозофски аспект

У филозофском сагледавању места и улоге даровитих у процесима глобализације, полазимо од сазнања о човеку која се стичу у темељним филозофским дисциплинама

(онтологији, антропологији, гносеологији, аксиологији, етици..) и наукама које проучавају човека као сложено, генеричко, самостваралачко биће. Централно место (како теоријски, тако и емпиријски) ту су и остале антропологије: физичка, социјална, културна, педагошка. У свима се стичу значајна сазнања о есенцији и егзистенцији човека.

Према савременим – значајним и најприхватљивијим – филозофским (фило-зофско-научним) сазнањима – суштина човека је веома сложена и врло развојна. Она је, примарно, у биолошким, социјалним и психичким карактеристикама човека, које му омогућују да живи и развија се; живи све сложеније и развија се све боље. Човек, као живо биће, је, истовремено, и природно, и друштвено, и индивидуално биће. Биће са више компоненти (биолошка, психичка, социјална, психо-социјална, историјска...). Његова суштина испољава се највише кроз **разум, рад, праксу, стваралаштво...**

У том смислу, суштина човека није само у његовим статичним (непроменљивим) карактеристикама, већ и у динамичним, које му омогућују не само постојање већ и развијање. Тако гледано, суштинске карактеристике човека су урођени и стечени потенцијали његовог (само)развоја. Све ово важи и за даровите људе и то тако да су код њих наглашене способности **стваралаштва и (само)развоја**.

Стваралаштво и (само)развој даровитих имају више карактеристика, компоненти и слично. За филозофију су посебно интересантне и значајне две компоненте: **лепота** и **доброта**. Оне се испољавају кроз вредности: **естетске** и **моралне**. Те вредности су истовремено и индивидуалне и друштвене. Најзначајније вредности, схваћене као особине личности, зову се **врлине**. Сазнања о врлинама су значајан део целовитих сазнања о човеку (појединцу, друштвеној групи, народу, нацији...). Сва та сазнања су комплементарна, повезују се у целине, сходно повезаности делова стварности. Тако онда, сазнања о врлинама су повезана са осталим (моралним и другим) особинама човека (способностима, темпераментом, карактером...). Са карактером највише. Разлози за то су, углавном, познати. Јер: **карактер, морал, врлине** су, у много чему суштинском, малтене, синоними: речи истог значења.

Караактер, морал, врлине и остале сродне особине даровитих добијају већи значај кад даровити ствараоци постану друштвена елита (научна, уметничка, културна, политичка, економска, војна...) јер: тада даровити имају јачи

утицај на развој друштва и човека. Зато друштво не може бити равнодушно према моралу даровитих, моралу елита и других значајних друштвених група. Пожељно је да тај морал буде испуњен универзалним људским вредностима, да буде стваралачки, примерен елитама (најбољим групама) и примерен за остале групе и људе уопште.

Нажалост, често није тако. Живимо у времену кризе моралних вредности. Даровити и елитни понекад предњаче у неморалу. Организована корупција и слични криминали то јасно показују...

Педагошки аспект

Усмеравамо се на присуство, заступљеност и значај морала, те и врлина у васпитању. И подсећамо да је најзначајнија (најшира, најдубља – суштинска...) наука о васпитању – педагогија. Та општа наука данас има веома сложен и врло функци-оналан систем педагошких дисциплина, посебних (педагошких) наука. Стручњацима за васпитање, а нарочито високообразованим педагозима (професорима, наставницима и др.) тај систем је добро познат.

Систем педагошких наука је примерен систему (или системима) васпитања, васпитања и образовања, васпитно-образовним системима... У сваком од тих система полази се од чињенице да је васпитање сложен и развојан процес; целина са више делова, структура са више компоненти... У битне компоненте васпитања савремена педагогија (као наука и делатност) сврстава: **здравствено** (физичко, телесно), **умно** (интелектуално), **морално**, **естетско**, **радно** (техничко и сл.) и **еколошко** (заштитно и сл.) васпитање...

Кад је у питању друштвени циљ, карактеристике и значај васпитања педа-гози истичу – најчешће, са најјачим аргументима – морално васпитање. То се види већ и из његове проширене језичке формулације: **друштвено-морално васпитање...**

Сходно свему томе, свака иоле целовита и значајна књига (монографија, уџбеник, приручник...) о васпитању (у целини) садржи и део (поглавље) о моралном васпитању. Тиме настојимо да укажемо и на зачуђујуће мало помињање (самим тим и уважавање значаја) васпитања у тезама за расправу на овом скупу на тему **Даровитости у процесима глобализације**. У 37 теза, глобализација се помиње 22 пута,

знање 13, образовање 12, вредности 4, даровити 3, васпитање 2 пута, а морал – ниједном. Тако се и кроз формулације теза показује да су процеси глобализације више и јаче захватили области знања и образовања, а мање области васпитања, хуманизма и слично.

*„Глобализација као укупни процес, пре свега, подразумева ревизију **економског, политичког, социјалног и културног** развоја. Политичка глобализација подразумева одсуство државног суверенитета и мултипликованих центара моћи на глобалном, локалном и међу нивоима. Интернационалне организације постају предо-минантне над националним што изазива слабљење вредности које су везане за националну државу и појачање опитних и глобалних политичких вредности.“*

Међутим, угледни савремени педагози потпуније и правилније сагледавају место и улогу васпитања у XXI веку. Ево бар два примера за то: 1. Проф. др Ненад Сузић у делу **Педагогија за XXI век** (Бања Лука, 2005) објашњава чак двадесет осам компетенција за живот у XXI веку, а посебно истиче потребу и значај следећих шест компетенција: **когнитивних, емоционалних, социјалних, радних, моралних и естетских**. 2. Проф. др Гроздана Гојков у делу **Дидактика и постмодерна** (Вршац, 2006) јасно и аргументовано објашњава утицај постмодерне на васпитање у целини,

а посебно на дидактику као основну педагошку науку о учењу и настави.

Уважавајући постмодерну као изузетно значајан тренд у савременој култури (филозофији, науци, уметности, васпитању, образовању...) она, у вези са савременим учењем, наставом, образовањем... наводи и следеће: „... *дидактичари постмодерне истичу значај дијалога у учењу и то таквог који ће отворати перспективе које представљају комбинацију старих и нових елемената. Младима је потребно да нађу трајне вредности и идеале (плуралистичке, глобалне, еколошке...) које нису супротне са њиховим искуством у стварности, него пружају адекватну основу за свакодневни живот. Вратимо се овде на тренутак метафизици, односно мишљењима постмодерних дидактичара по којима је потребно да се у настави помаже младима, да се они подстичу да се укључе у генерално теоретисање о стварности и животу, а са друге стране, води рачуна да*

учење не буде сувише апстрактно, зато је пост-модернистички акценат стављен на конкретно, локално, иако се за наставу и у њој препоручује да се комбинује једно и друго, коначно и опште. За осмишљавање учења и оживљавање често досадних чињеница препоручује се прављење ширих веза између појава и истраживања њихових вредносних импликација“ (стр. 210-211). Међу тим вредносним импликацијама су, свакако, и моралне. А њихов значај се повећава са даровитошћу за стваралачки рад и живот у целини.

Основни закључци

Даровити људи су, на разне начине, укључени у бројне процесе савремене глобализације човечанства. Даровитост се испољава и развија највише у стваралачком раду (научном, уметничком, техничком...) и друштвеном деловању у областима битним за развој људског друштва и човека (личности). Друштвено деловање даровитих се појачава у раду елита (друштвених група) у областима: економике, политике, науке, културе... За то деловање, те и укупан живот и рад, развој и понашање даровитих – значајна је структура личности, а посебно њене битне компоненте: интелектуална, морална, естетска...

Значај моралне компоненте се повећава због свеопште кризе вредности у савременој људској стварности, те и кризе морала. Отуда велики значај васпитања у целини а посебно моралног васпитања и стицања врлина.

Глобализација, путем бројних промена, процеса, односа и др. – деловањем научно-техничко-технолошке револуције – ствара „нови светски поредак“ у којем се човечанство развија све више као „друштво знања“, информатичко друштво, посткапиталистичко друштво, постмодерно друштво(а) у транзицији, транзицијама. Све то се одвија кроз бројне супротности: идеолошке, политичке, културне, (међу)наци-оналне, међународне, међудржавне... У тим супротностима се испољавају проблеми и дилеме на релацијама: технички прогрес – одржив развој; светска култура – национална култура; хуманизација (света и човека) – дехуманизација; старе вредности, вредносни системи и сл. – нове вредности, вредносни системи и сл.

(Много)бројни даровити, нарочито адолесценти, подлежу штетним утицајима савремене цивилизације и

испољавају то кроз потрошачки менталитет, „лагодан живот“, па, чак, и разна деструктивна, нехумана, криминална понашања. Укључују се у негативну елиту. Отуда велики значај њиховог преваспитавања путем образовања, самообразовања и слично.

Литература:

- Алечковић – Николић, М. (2002): **Аксиолошке претпоставке истраживања у васпитању и образовању**, зборник 34, Београд, Институт за педагошка истраживања.
- Бабић, В. (1983): **Међуљудски односи у школи**, Сарајево, „Свјетлост“.
- Бабић Ј. (1998): **Морал и наше време**, Београд, „Просвета“.
- Баковљев, М. (2003): **Основи педагогије**, III издање, Сомбор, Учитељски факултет.
- Бранковић, Д. (2000): **Педагошки аспекти формирања моралне личности**, бр. 3-4, Бањалука, „Наша школа“.
- Бркић, М. (1982): **Морално васпитање у нашој педагошкој теорији и школској пракси (1945 – 1975)**, Београд, „Педагогија“, бр. 1.
- Будимир-Нинковић, Г. (1995): **Моралне вредности деце основношколског узраста**, Београд, „Педагогија“, бр. 1-4.
- Будимир-Нинковић, Г. (2008): **Од моралних вриједности у школи и изван ње к друштву знања**, зборник **Педагогија и друштво знања**, Загреб, Учитељски факултет.
- Будимир Нинковић, Г. (2008): **Даровити ученици у савременој основној школи**, Вршац, Висока школа струковних студија за образовање васпитача „Михаило Павлов“, зборник 13
- Будимир-Нинковић, Г. (2009): **Улога учитеља у моралном васпитању**, зборник **Етичка димензија образовања**, Јагодина, Педагошки факултет.
- Гојков, Г. (2006): **Дидактика и постмодерна**, Вршац, Виша школа за образовање васпитача.
- Грандић, Р. (1996): **Проблеми осавремењивања метода моралног васпитања младих**, Београд, „Педагогија“ бр. 1-2.
- Ђорђевић Б. и Ђорђевић Ј. (2007): **Савремени проблеми друштвено – моралног васпитања**, Нови Сад, Савез педагошких друштава Војводине.
- Зборник, (1995): **Моралност и друштвена криза**, Београд, Институт за педагошка истраживања.
- Зборник, (2008): **Етичка димензија образовања**, Јагодина, Педагошки факултет.

- Марковић, Д. (2006): **Прилози елитопедагогији**, Вршац, Виша школа за образовање васпитача.
- Митровић, Љ. (1996): **Савремено друштво – Стратегије развоја и актери**, Београд, Институт за политичке студије и „Младост“.
- Нинковић, А. (1993): **Филозофски аспекти циљева васпитања**, Београд, „Педагогија“, бр.1-2.
- Нинковић, А. (2008): **Од даровитости ка вредности**, Вршац, Висока школа струковних студија за образовање васпитача „Михаило Павлов“, Зборник 13
- Нинковић, А. (2009): **Школа и морално васпитање**, зборник **Будућа школа**, Београд, Српска академија образовања.
- Сузић, Н. (2005): **Педагогија за XXI вијек**, Бањалука, ТТ центар.

Adam Ninkovic, PhD

Gordana Budimir-Ninkovic, PhD

THE TALENTED IN THE PROCESS OF GLOBALISATION - Philosophical and pedagogical aspects -

Summary: The globalisation is the modern process in the world of connecting and joining together many people and countries. As a global process it is expressed in a significant changing in many life areas (economy, politics, culture, education...). Each of these areas has its specific processes. There is a special place for these modern social elite and the talented as their members. The relationship between the globalisation and the talented is discussed in this paper from two aspects: philosophical and pedagogical aspect. We point out these problems: the anthropological and humanistic problems, axiological and ethical, educational and multicultural problems and we also give some possible solutions.

Key words: talent, globalisation, human reality, values, moral, education, culture, multiculturalism.